

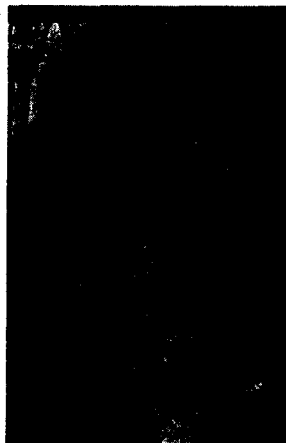
כשלונה של שיטה

בן-ציון ספרן

עיתון

שיטת ציטוט פסקים של גדולי ישראל בעל-פה, פשטה סופית את הרגל. מתחילה היה בשיטה זו ברכה רבה. רבים מגדולי ישראל החיים כיום ציטטו, יאריך ה' את ימיהם בטוב ובנעימים, אינם מפרסמים את דבריהם בכתב. סיבות רבות לדבר: א. יש מהם יראי הוראה, ומשנשחלחו דבריהם על פני חצות — הם חשופים למבקרים, חולקים וסחם מקשים: ב. יש וכוה ההרצאה גובר אצלם על כשרון הכתיבה, או יכולת סידור החידושים ועריכתם כבהירות: ג. רבים עמוסים בהתחייבויות של שיעורים קבוצים, ניהול ישיבה, עול הציבור, ריבוי הפגנים, ואין כל אלו מוותרים להם מנוחת השקט ושלוה הדרושה לכתיבת ספריהם: ד. אין לצידי תקציבים, מוסדות מדעים, מזכירים וכלי עזר, שיסייעו בידם להתגבר על הקשיים הטכניים. במציאות שכזו זורמת לה לאיבוד שיטת חורף שבעל-פה היוצאת מפייהם. המוני המונים משחרים לפתחיהם בשאלות ישנות וחדשות בכל מכני התורה, ויוצאים עם פסקי הלכה מאירי עיניים, נהנייהם של מעטים, בעוד שהרוב צולל בחורם הנשייה.

כמשכ רוח מרענן היה אפוא הופעתם של ספר הליקוטים על הלכות שונות, שהופיעו בשנים האחרונות בסידור נפלא. במהלך עריכת הדברים נחקלו המחברים בבעיות סבוכות בהן מרוכזות השתיות, או בשאלות חדשות שעצין לא בא זכרם בספרות הפוסקים. בהשקטם לפתחם של גדולי הוראה קיבלו תשובות חותכות עם נימוקים וראיות וכשקבעו את הפסקים בדפוס — עשו חסד עם אחם הגדולים שייאמרו דברים בשמם, ועם הציבור כולו שייארו לאורם של פוסקי הזמן. לא אחת נשאלה אותה השאלה בבית מדרשם של כמה רבנים, והתשובות הסותרות נתנו מקום לפלפולים ולחילוקים כדרכה של תורה דא עמא, ולא דא רב רב אשי תחית עליה, ויצאו רבנים וראי הדברים מודייקים, לא כך נשאלה השאלה, ולא כך השיב המשיב. אילו היו הדברים יוצאים מקולמוסם של המשיבים, היו בוודאי טורחים ללשש כל מילה, למען הסר כל טעות ואי הבנה

הגרייט אלישיב

בדייקנות ופנינים, אבל כאשר הפסקים באים מכלי שני, מי ער לנכונותם, והרי אלו הם הררים החלולים בשפה.

כאן המקום להזכיר את הספר הראשון שבנה אב לכולם, והוא שמירת השבת כהלכתה. בהצלתו המסחררת הפך להיות "בסט סלר" מספר אחד בספרות הדתית. בדרך כלל נדפס ספר תורני באלף עותקים, וספר ילדים דתי-פופולרי עד 3000 עותקים. יש מחברים המדפיסים 500 בלבד, ובזמנן הדקשה הרב עובדיה הראיה למכור את 400 העותקים שהדפיס מספרו החושב שיהיה "שיכל עובדי". הדפסת מאות אלפים מספר אחד, הרגמו לאנגלית, וחידוהי לכמעט כל בית יהודי שומר שבת בעולם, היא הצלחה בעלת-לפי לא קנה-מידה. מעטים אחרי הגיעו לתפוצה של רבבות, כגון ספרו אוט-סקרול באנגלית. אבל לא קלה היה ההתחלה. כבר בראשית ההופעה משך חורה הגרייט וזמר מכין הסכימים החשובים את הסכמתו, בגלל התנגדותו לפסק-על השימוש בדרך שמש בשבת, הספרים המעטים שהופיעו עם אותה הסכמה, הם פתח יצי נוסף לאספנים, המחבר הרב יהושע ישעיה נויבירט סגן בליטסראות בכירות. ליצני הדור אמר, כי נכללו בספר קולות רבים שאין רוב הציבור בבני-ברק יכול לעמוד בהן ברם קול המון קהל שירי, וההמונים

המשיכו לדרכו את הספר בגלל סידורו הנוח, שפתו הבהירה, והמפתח המצויין לפי מילות אחיה, באפשרותו ניתן למצוא תוך שניות תשובה לכל שאלה. מזל של המחבר שהיה לו גיבור רצוני של הגאון רבי שלמה זלמן אוירבך מגדולי הפוסקים בדור ומאות הוראותיו משוכנעות בספר. אף הוא ציין בהערות להסכמתו שאין לסמוך על כל פסק שלו הכלול כאן, ודבריו הם מעין הצהרה למעין. לנוכח הביקורת והתגובות שקל בפלס כמה דברים, ובמהרה השנייה חלו שינויים מפליגים, עד שהיא שונה בחבילות מקודמתה. המחבר לכשעצמו מעיד במענה לאחר משיגיו: "להר ידוע כי לא מלבי כתבתי דברי הגרייט, כי כל דבר שנכתב בשמו, העתיק אות באות דבריו מתוך כתב ידו שנמצא תחת יד. גם הגרשניא עבר על כל דבר דבר לפני הדפסתו, ולא פעם חיקן לשוני" (עצמות, ה' עמ' קכ).

רבים נחלים בפסקים שונים ומשונים שהשיב החזון איש לשואלי בעל-פה. נקוט כיום אצל עמדי הפסיקה שלא לסמוך על כך כלל, כי אין ודאות כיצד בדיוק שאל השואל, באלו סייגים ניתנה התשובה, והאם זכרנו של המספר לא בנר בו. אסמכתאות "לילות ליתאין אף וק דברי החזון איש שברפס, בהם שקל בפלס והביע את דעתו לרבים במלוא אחריותו. אפילו כיום הודו מאן דהו להדפיסו בעיתון יחד נאמן מיום עשי"ק ו' שבט תש"ן מודעה בשם הגרייט חיים קנייבסקי, כי יש להשתמש בשבת במטונה ככלי רכיעי: ההכחשה הנמרצת לא כוששה לבוא, וכיום י"א שבת הוכחה במכתב למערכת, שלא התכוון לזה כלל, לא הכשיר אף פעם את המטרה, אין הוא יודע אם יש בו ביטול אחר ביטול, וכשידעה לפרסם איה פסק — יעשה זאת בשם עצמו, ולא על ידי איה שואל זור. לא מכבר נדפס ספר דברי חכמים, על ידי צעיר אמריקאי שהירבה לשאול את גאון אהר"ב רבי משה פיינשטיין ורבי יעקב קמנצקי, וכלח"ט רבי חיים פנחס שיינברג. בספר כלל מאות תשובות עצרות לספיקותיהם הרבים בעניינים שונים ומגוונים, ובגלל רוב העניינים הזרים שבו, נודע כי קימת הכחשה חקפה ותרעומת על קביעת דברים בלתי מוסמכים בדפוס, מה גם שהלקט נושאים פרטיים שנאמרו לפי מצבו של השואל בלבד.

מרים כומנו לצטט פסקים שבעל-פה מרבי שמואל וחנני אב"ד זכרון-מאיר, שחחם על פסקיו בסדרת ספריו שבת הלוי. הוראותיו של רבי בנימין יהושע זילבר נקבעו בספריו מקור הלכה א"ב, וי"ד חלקי ספרו אז נדברו. נכללו בהם מכתביהם של המשיגים, ותשובותיו אליהם. אם יש צורך לחזור בו או לחלק ולהוסיף, הוא עושה זאת בעצמו בחלק הבא. גם רבי שלמה זלמן אוירבך זכה לקצת את נפוצות כתביו בספרו הגדול מנחת שלמה, וממנו יצאו הדברים. רק לרבי יוסף שלום אלישיב אין ספר עצמאי, ומעט מאוד נדפס בבמות שונות מתשובותיו ומחידושי. נעשים נסיונות לרשום את שיעוריו ולעורכם לדפוס, אך עיקר חזרתו מופצים בעל-פה, והם שגורים בפי שומעי לקח, ואלפי שואלי הממתנים לתורם בשעות הקבלה.

הנה קם הרב משה טורצקי, ת"ח מגייטסהעד שבאנגליה, שעשה אצלו שימוש חכמים, וחברו שרית ישיב משה הבני על פסקים בארבעת חלקי השולחן ערוך ששמו מרוב ורשמים. הופעת הספר לוותה בשערוריות של הדפסתו שערם חזרתו, ומודעות קיר מסייגות כמה שערם. לא הועילה גם הודעתו בשער: והכל לפי הבנתי. הודגש גם בהסכמת הרב יוסף יקותיאל אפרתי נאמן ביתו של הגרייט בשמו: כתיב רשאי להדפיס תשובות בהלכה ששמו מרבינו, אבל ידע כי האחריות על הפירוש ועל הכתוב שם הנה על כתיו. רבים עירערו על השימוש להדפיס הכל, ללא שיקול דעת והירמ מספר הידיים הרגישים יש להניח ולהשמיט, לעניינו חשוב מה

שמביא בעמוד ג"ה לגבי השימוש במשאבת גומי כיתית בשבת. ששאל את רבו על הסתירה, שספר שרית מפורסם מביא בשמו שיש בזה חיוב סקילה, וספר אחר בשמו מחיר לגמרי, ועל כך צנח לו הרב שמכחיש וכופר בשניהם. הדברים נכללו בעמ' קל"א כלשונו של הרב אלישיב עצמו: כל מה שכותבים בשמי אני מכחיש! יש לתמוה אם כן על המחבר שטרם לרשום ולהדפיס את כל הפסקים ששמו, כאשר זה ממש שטר ושבויר בצידו.

נטרפו סופית הקלפים של מוציא ספרי הלכה, המשכנים בתוכם פסקים ששמו מגדול זה או אחר, לא ניקו ממבחן האמינות אפילו ספריו המצוינים של הגי' משה שטרנבוך. הם מעוטרים בלוית חן של דברי תורה ושמונות מגדולי ישראל עימם היה לו שג ושיח, אבל בבית בריסק למשל מתייחסים לחלקם בחוסר אמון בולט. העצה היוצאה היא לחזור לשיטות הישנות, ולהביא ליד כך שהרב יעבור על הדברים לפני הדפסתם, ראשון בחתימתו. כבר היה לעולמים שתלמיד כתב ספר רבו, ומפורסם הוא ספר החשב"ץ הקטן שהכתוב המהר"ם מרנטבורג לתלמידו בבית האסורים. הודגש שחידושי ניעות ביתר קלות מאשר לספר הלכה, ובספרו אגורה נשמעת הטענה שאין צורך בהסכמה כלל. זהירות מופלגת זו היא כדי שלא לקבל אחריות על הפסקים, וכפי שהרב משה פיינשטיין לרונמא ציין במפורש ברבות מהסכמותיו, שודעה לעורר את המחבר או שסומך על מעידו, אך עיין בפנים רק מעט ולא עבר על כולו. ייטיבו מעתה המחברים לעשות, אם יצטיידו במכתבי הנשאלים בהם אישור כי עברו על כל הפסקים המפורסמים בשמם, והם סומכים את ידם עליהם.

האם תהיה עדנה לשפת האידיש בארה"ב

מנחם

אלה שנכתבו בהקמתו של מרכז הספר "הייד באמרט" במסצ'וסטס ספורו לך שאו דבריו שמספר הספרים המירבי יגיע ל-10 אלף, ואילו היום מספר הספרים הוא מיליון ריותר. הקוראים הרבים להוראה היידיש בכל רחבי ארה"ב הם הרונמא וההוכחה שהגיעה עדנה לשפה זו. קוראים אלה קיימים אפילו לעומות בגיל צעיר מאוד.

לצד נתונים אלה מבטים מומחים רבים את דעתם שערין מוקדם לרבר על עדנה לשפת היידיש באמריקה. לדעתם הפעילות היא מלאכותית וקלא תאריך ימים. "שפה מתפתחת ומתרחבת רק כשזקוקים לה", טוענים המומחים ואולם כיום אין לאידיש דושיים. שפה זו שיגשגה כאשר שירתה קהילות יהודיות בעלות צורת חיים משלהן. כיום, משחלול היהודים לחיות לפי אורח-חיים ייחודי אין כל צורך באידיש.

רק תומחה אחד מסכים לדעה זו, וסבור שתלחיה שהתרחשה בקרב חובבי השפה לא צפוי עתיד מבטיח. לעומת זאת מתרבה והולך השימוש בקרב הקבוצות הדתיות בין היהודים שהיבוי הטבעי אצלו גדול מאוד. בישראל לבד, כן מודוח סקר שנערך לא מכבר, יש 125,000 איש שהידיש היא שפת-אם שלהן וסביר שהמספר הוא גבוה בהרבה. יש להניח שבזכות היבוי הטבעי יזיה מספר דוברי היידיש בעולם כולו בעוד 20 שנה כחצי מיליון איש.